

КОНСТИТУЦІЙНІ ТРАДИЦІЇ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДУВАННЯ В УКРАЇНІ¹

Н.В. Стецюк

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави та права, конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Аналізуються процес становлення та розвитку інституту свободи совісті в українській суспільно-політичній думці, його закріплення в національному законодавстві першої чверті ХХ-го ст. Особливу увагу звернуто на зміст конституційного права свободи совісті та віро сповідання в Україні після відновлення державної незалежності в 1990-1991 рр.

Ключові слова: свобода совісті та віро сповідання, релігійні організації, Конституція УНР, законодавство України, Конституція України.

N.V. Stetsyuk. Constitutional traditions of freedom of religion in Ukraine.

Formation and development of an institution for freedom of conscience in the Ukrainian socio-political thought, as well as its consolidation in the national laws of the first quarter of the 20th century are analysed. Particular attention is drawn to the constitutional right to freedom of conscience and religion in Ukraine after restoration of the state independence in 1990–1991.

Keywords: freedom of conscience and religion, religious organizations, the Constitution of the Ukrainian People's Republic, Ukrainian laws, the Constitution of Ukraine.

Конституційні традиції як певна форма правової спадщини, яка виражена у передачі основних сегментів правової культури із одного часового простору до іншого у вигляді т.з. нормативних універсалій (джерел права, правових принципів, правової термінології, правових процедур і т.д.), покликані відігравати надзвичайно важливу роль в процесі демократичного розвитку сучасної держави. Адже, саме вони знаходять своє відображення у практичному втіленні відповідних суспільних інституцій, в неперервності та, до певної міри, спадковості норм поведінки, спільному (однаковому) розумінні змісту правових цінностей, сприйнятті та дальшому розвитку окремих політико-правових ідей,

¹ **Стецюк Н.В. Конституційні традиції свободи віросповідання в Україні.** – В зб.: Нормативно-правове регулювання діяльності новітніх релігійних рухів і сект: мінародний досвід та українські перспективи. Збірник матеріалів Міжнародної науков-практичної конференції (м.Львів, 30-31 березня 2017 року). – Львів: ННІПП НУ «Львівська політехніка», 2017. – С.103-104.

збереженні правових звичаїв і т.д. Все це, до певної міри, стосується і національних традицій правового регулювання свободи віросповідання в Україні.

Підвалини демократичного сприйняття змісту та сутності свободи віросповідання в Україні закладалися вітчизняними державними та політичними діячами, мислителями, вченими-правознавцями ще задовго до здобуття нею державної незалежності. Про це яскраво свідчать конституційні проекти Григорія Андрузького (1850 р.), Михайла Драгоманова (1884 р.), Миколи Міхновського (1906 р.). Зокрема в останньому документі (проекті «Основного Закону «Самостійної України» Спільки народу українського») прямо говорилося, що «свобода віри і її публічного виявлення, як і свобода оголошувати свої думки й передсвічення всяким способом суть забезпечені. Ніхто не може бути присилуваний до якихось церемоній, або актів релігійних або до пошанування днів відпочинку. Релігія єсть річ приватна і справа совісти, через те ніяка власть не може ані підтримувати релігію, ані перешкоджати їй, ані втручатися в релігійні справи».[1, с.76-77]

Належне вирішення питання свободи віросповідання в Україні стало предметом турботи Української Центральної Ради буквально з перших місяців її існування. Про «свободу віри» йшлося як безпосередньо у «Третьому універсалі Української Центральної Ради» (07.11.1917)[1, с.100], так і «побічно» у різного роду нормативно-правових документах Української Народної Республіки.[2; 3] Подібну ситуацію можна прослідкувати і в діяльності органів державної влади Західно-Української Народної Республіки.[4]

З відновленням державної незалежності України у 1991 році розпочинається новий період у розвитку конституційних традицій свободи віросповідання в Україні. Питання змісту категорії «свобода віросповідання», особливостей її конституційно-правового закріплення були предметом широких дискусій як у Верховній Раді України, так і серед науковців, громадських та церковних діячів тощо. Свідченням цих дискусій стали відповідні положення «Концепції нової Конституції України» (1991)[5], прийняття Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [6], а також окремі статті

(положення) в проектах Конституції України 1992-95 рр. В «практичному» плані результатом тих дискусій стало також вилучення із чинного на той час Основного Закону держави конституційного припису щодо «ведення атеїстичної пропаганди» як складової права громадян на свободу совісті.[1, с.319]

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України визначила, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. При цьому визначальним є конституційні приписи про те, що здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. В той же самий час, церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви, і жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Одночасно, відповідно до конституційних приписів, ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань, а в разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.[7]

В основі українських конституційних традицій регулювання свободи віросповідання лежать цивілізаційні (притаманні демократичному світу) переконання щодо виключної цінності самої людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, переконання про те, що саме утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Розуміння останнього є надзвичайно важливим в питаннях можливих конституційних змін і особливо в тій частині, яка є прямо дотичною до безпосередньої реалізації громадянами їхньої конституційної свободи віросповідання.

Література:

1. Історія української конституції / Упоряд. А.Г.Слюсаренко, М.В.Томенко. [Текст] /— К.: Право, 1997. — 464 с.

2. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т.1. 4 березня 1917 р. – 9 грудня 1917 р. / Упор. Верстюк В.Ф. (кер.), Бойко О.Д. та ін. [Текст] /. – К.: Наукова думка, 1996. – 588 с.
3. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т.2. 19 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упор. Верстюк В.Ф. (кер.), Бойко О.Д. та ін. : [Текст] / – К.: Наукова думка, 1997.- 422 с.
4. Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали. Том 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ. – 2003. – 712 с.;
5. Про Концепцію нової Конституції України. Постанова Верховної Ради Української РСР // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, N 35, ст.466.
6. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
7. Конституція України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254-80>.